

USTROJSTVO SVEUČILIŠTA NA ODREĐENOM PODRUČJU ZA NOVI MILENIJ THE IDEA OF UNIVERSITY IN THE TERRITORY FOR THE NEW MILLENIUM

Sažetak: U trenutku opsežne preobrazbe sveučilišnoga i školskoga sustava obvezno je razmisliti i suočiti se s epistemološkim pretpostavkama koje želimo identificirati kao temeljni model izgradnje spoznaja i znanja koje ove institucije žele ostvariti.

Razlog je i u činjenici što različite ideje Sveučilišta, u suštini, određuju različite odgovore na pitanja koja su povezana s nacrtom, dominantnom svrhom i sredstvima nužnima u dostizanju poželjnih ciljeva akademske institucije, kako je uobičajeno reći, u svijetu promjena.

Kako bi odgovorili na pitanja poput:

Koju ulogu imaju sveučilišta u suvremenom društvu informacija i spoznaja? Kako u doba ubrzane promjene institucija i organiziranoga sustava ponovno odrediti djelovanje i samu ideju sveučilišta? Koji je razvojni scenarij moguće predvidjeti danas, nakon didaktičkoga osamostaljenja, pred sve angažiranim javnim prostorom – više nego ikada prije – za budućnost institucije?

Kako bi odgovorili na ta i slična pitanja potrebno je razvijati inovativne metodološke modele, sposobne nositi se s problemima ponovnoga određenja statusa nove ideje i novoga izgleda sveučilišta u trećem tisućljeću.

Jedna od tih je, svakako, ideja sveučilišta na određenom području, u mojem slučaju, na području Istarske županije. I to posebice zato što se vrijednost institucije vidi i po odražavanju koje se aplicira na područje na kojem ona djeluje, pogotovo kada se radi o djelovanju koje je oblikovano temeljnim odnosom društveno-kulturne i gospodarske veze koja može izazvati posebne rezultate.

Takav diskurs naročito odgovara onim institucijama koje se iz raznih razloga bave uspostavljanjem i širenjem odgojno-obrazovnih paradigmi koje imaju kulturno i socijalno značenje na tom području.

Sveučilište je svakako među njima.

Ključne riječi: Sveučilište, područje, humanističke znanosti, pismenost, fakultet, odjel, didaktika, istraživanje.

Summary: In a situation of big changes with the university and school system, it is a must to consider and face the facts relating the epistemological assumptions we would like to identify as founding the model of building the knowledge and learning these institutions want to realize.

In fact, on the whole, different ideas of university determine different answers about the project, the main objectives and the means to achieve the favourite aims set by each academic institution, in a constantly changing world.

To be able to answer questions like:

What is the role of universities in the modern society of information and knowledge? How to redefine the function and the same idea of university in a time of rapid change of the institution and of the system-country? Which evolutive scenary is it possible to propose nowadays, a few years since the achievement of educational autonomy and facing an inflamed public space – more than in the past – regarding the future of the academy?

It is necessary to develop innovative methodological models, able to face together the problems of the redefinition of the statute of a new idea and a new image of the University in the Third millenium.

One of these is certainly the idea of University in the territory, in my case, the territory of the Region of Istria. The value of an institution is stated also by the way it reflects in its territory of action, especially when this action is shaping the relationship with the socio-cultural and entrepreneurial environment and is able to trigger virtuous processes.

This applies in an even more pressing way to the institutions which, according to various rights, are engaged in the foundation and diffusion of formative paradigms of a certain social and cultural level. The University is certainly one of these.

Key words: University, territory, classical studies, literacy, faculty, department, didactics, research

Suprotno mnogim intelektualcima i sveučilišnim profesorima, ovim kratkim izlaganjem želim - kao što je svojevremeno Filippo Tommaso Emilio Marinetti¹, osnivač futurizma², veličati i glorificirati ovo stanje krize koju Sveučilište, kao institucija, danas proživljava. Nalazimo se u razdoblju Aut-Auta, rekao bi Kierkegaard, u povijesnom trenutku u kojemu treba znati „Jahati tigra“ (Julius Evola³) ili kršćanski beznadno prolijevati suze zbog status quoa, a može se pokušati i u drugima pronalaziti krivca ovog stanja koje nije primjereno takozvanim „slobodnim pojedincima“.

Sve smo više svjedoci kraja tradicionalne ideje sveučilišta, one u kojoj je čovjek, barem formalno, još promatran kao pokretač i cilj stvarnosti, a ne kao puko sredstvo. Nasuprot tome buduće sveučilište imat će sve osobine Banke tehnološkog znanja. Jedna od (ne)mogućih solucija(?) je vratiti se na Nietzscheovu i Marxovu

¹ **Filippo Tommaso Marinetti** (Aleksandrija, 22. prosinca 1876. - Bellagio, 2. prosinca 1944.) talijanski književnik i osnivač futurističkog pokreta. Pjesnik, romanopisac i dramaturg Marinetti proslavio se kao začetnik futurizma. Manifest futurizma objavljen je 1909. godine u francuskim novinama *Le Figaro*. U njemu Marinetti proklamira načela futurizma: gnušanje spram prošlosti, naročito spram tradicionalne umjetnosti, te veličanje ljubavi prema brzini, tehnologiji i nasilju. Automobil, avion, industrijski grad postali su novi mitski toposi, jer su predstavljali trijumf tehnologije nad prirodom. Marinetti u Manifestu futurizma ustanovljuje novu etiku i estetiku, najavljujući poetiku koja će opjevati brzinu, stroj, opasnost, agresiju, odvažnost, naspram dekadentnim vrijednostima i načelima prošlosti i tradicije ("mi želimo uništiti muzeje, knjižnice, akademije svake vrste"). Uslijedili su i drugi 'manifesti' od kojih je posljednji, **Manifest futurističke fotografije**, izašao 1930. godine.

² **Futurizam** je kulturni pokret nastao početkom 20. st. u Italiji, a stekao je poklonike i u drugim zemljama, naročito u Rusiji. Futuristi su istraživali književnost, slikarstvo, kiparstvo, kazalište, glazbu, arhitekturu, ples, fotografiju i film, a domišljali su se i posve novim umjetnostima: godine 1921. objavljen je **Manifest taktilizma**, umjetnosti opipa.

³ **Julius Evola** čije je pravo ime bilo Giulio Cesare Andrea Evola (1898–1972), talijanski filozof, potomak aristokratske sicilijanske obitelji. Pomalo u neskladu sa svojim kasnijim konzervativizmom, djelovanje na talijanskoj kulturnoj sceni započeo je u okviru postfuturističkih avangardnih skupina. Ranih dvadesetih godina predstavio se pjesmama i apstraktnim slikama u krugu talijanskih dadaista, a 1920. objavio je i knjižicu o apstraktnom slikarstvu. Čini se da je na njegov svjetonazorski zaokret, koji je uslijedio kasnih dvadesetih godina, utjecala lektira Stirnera i Nietzschea, ali i jaka sklonost prema hermetičko–ezoteričnoj misli. Usporedno, naime, sa svojom kritikom moderne, Evola je objavljivao i knjige o tipičnim ezoteričnim temama: o »hermetičkoj tradiciji«, o svetom Graalu, o jogi. Kao antimodernistički mislilac Evola se predstavio knjigom *Pobuna protiv modernoga svijeta*, čiji smo predgovor uvrstili u naš temat. Knjiga je objavljena 1934., a njezino konačno i prošireno izdanje, iz kojega potječe i ovdje prevedeni predgovor, pojavilo se 1969. Kasniji Evolini antimodernistički tekstovi — *Ljudi i ruševine*, *Jahati tigra* — slični su *Pobuni* i djelomično recikliraju njezine ideje. *Pobuna* je očito inspirirana Spenglerovom *Propašću Zapada* (1919–1922) i *Krizom modernoga svijeta* Rénea Guénona (1924.), a u njezinoj je osnovi misao o tipološkoj suprotnost »tradicijske« i »moderne civilizacije«. Kod Nietzschea, Klagesa i Schulera stanje se suprotno moderni dizajnira na podlozi fluidne vitalističke ontologije, a Evolina »tradicijska civilizacija« doimlje se prije kao projekcija platonikoga dualizma i teološko–idealističke statike u svijet stariji od vremena kojim se bavi znanstvena historiografija.

metodologiju djelovanja. Engels je metodologiju djelovanja dobro sintetizirao u XI. tezi o Feuerbachu koja nas, kao prirodni slijed i zaključak prijašnjih X Teza, izravno tjera na djelovanje riječima: „Filozofi su svijet samo različito interpretirali, radi se na tome da ga se izmijeni.“⁴ Što je Lenjin doslovno i shvatio i to neovisno o Nietzscheovom deklariranom upozorenju o opasnosti da se lijek pokazuje „gorim od bolesti“.⁵

Još se, srećom(?), 'vjeruje' kako su sveučilišta čuvari spoznaja i znanja kao i sredstvo širenja inovacija koje dovode do promjena u svim disciplinarnim područjima znanja, te da Sveučilište, kao institucija, predstavlja potencijalno jamstvo rasta i poboljšanja teritorija u kojem se nalazi.

No, činjenica je da postojeći odnosi i veze između sveučilišta i društveno-ekonomskog okruženja nisu uvijek sposobni osigurati, onu itekako potrebnu, komunikaciju u vidu prijenosa i prihvaćanja znanstvenih i stručnih inovacija od strane teritorijalnog konteksta unutar kojeg se ono nalazi. Europska je Unija itekako svjesna tih poteškoća u komuniciranju kao i o efikasnijim mogućnostima suradnje između sveučilišta, teritorija i svijeta, barem deklarativno (bijela knjiga), što nije slučaj nacionalne vlade i njima podređene institucije.

U tom je smislu i dalje (naša) sreća(?) što je u posljednje vrijeme (i to počevši od ranih devedesetih prošlog stoljeća) Europska Unija na vidljiv način utjecala na širenje 'svijesti' o ključnoj ulozi koju sveučilišta (imaju), mogu imati u rastu i poboljšanju različitih društveno-ekonomskih europskih konteksta.

⁴ Friedrich Engels, Ludwig Feuerbach, Editori Riuniti, Roma 1972. Str. 86.

⁵ F. Šuran, Sumrak osobnog identiteta u suvremenom tehničkom razdoblju, u Filozofska istraživanja 124 God. 31 (2011) Sv. 4, str. 775–785.

Početak novog stoljeća i milenija, Europska se Unija nekoliko puta bavila odnosom između sveučilišta, teritorija i rada, određujući ulogu koju sveučilišta mogu imati/vršiti u ekonomskom rastu Europe. Tijekom rasprava o europskim sveučilišnim sustavima u više je navrata naglašena važnost dijaloga između sveučilišta i brojnih mogućih aktera tržišta rada i civilnog društva. Njihovo je mišljenje kako je od osnovne važnosti razviti blisku i učinkovitu suradnju između akademske zajednice i poduzetništva i to na nacionalnom i na regionalnom nivou, usmjerujući tu suradnju prema inovacijama i prijenosu znanja sa sveučilišta na poslovni svijet. Cilj suradnje bio bi efikasnije iskorištavanje akademskih istraživanja za potrebe poduzetničkih sektora.

Štoviše, napominje se, kako akademski svijet, i to posebice u području nastave, ima tendenciju da se i dalje organizirana na tradicionalan način, no potrebno je da se što prije modernizira i prilagodi interdisciplinarnosti suvremenih problematika koje su rezultat sve dublje krize, kao na primjer, održivi razvoj, nove bolesti i upravljanje rizicima.

Sveučilišta moraju također biti u stanju zadovoljiti nove formativne zahtjeve koji se odnose na ekonomiju znanja, posebice rastuću potražnju znanstvenog i tehničkog obrazovanja, transverzalne/poprečne vještine i dugoročno obrazovanje kroz život. Kako bi se postigli značajni rezultati u ovom području bitno je da se sveučilišta aktiviraju u poduzimanju potrebnih koraka u razlikovanju vlastite formativne / obrazovne / stručne ponude u terminima kategorije primatelja, sadržaja i nastavne metode⁶. Europska se Komisija na kraju fokusirala na mogući utjecaj sveučilišta na sam razvoj teritorijalnog područja (regije) na kojem djeluju⁷.

⁶ Ove su tematike produbljene u jednoj prethodnoj Komunikaciji Europske Komisije, „Izraditi europski prostor cjeloživotnog obrazovanja“, COM (2001) 678. od 21./01./2001. Koji su naknadno / kasnije opet uzeti u razmatranje u drugim komunikacijama / obavijestima, Komisije uključujući COM (2006.) 479. od 05./09./2006.,

Nakon obavijesti Komisije intervenirao je i Odbor regija koji je u *Mišljenju perspektiva* (20. studenog 2003.) u točki: „Uloga sveučilišta u lokalnom i regionalnom razvoju u kontekstu Europe znanja“, istaknuo važnost kombiniranja ciljeva visokog obrazovanja s onima lokalnog i regionalnog razvoja i potvrdio nužnost iskorištavanja inovativnih kapaciteta sveučilišta u definiranju ciljeva lokalnog i regionalnog razvoja.

Važnost tih inicijativa vidljiva je imajući na umu nedavni prijelaz iz industrijskog društva u društvo znanstveno-tehničkog znanja, gdje se kulturna inovacija i tehnološka inovacija pokazuju kao strateški uvjeti za sve aktualniji natjecateljski karakter suvremenog tehnološkog razvoja⁸, koji se više ne odnosi samo na pojedine gospodarske subjekte, već prvenstveno na umrežene lokalne sustave u stvaranju znanja i razvoja. Posljedično tome, identifikacija i promatranje padova koje nekoordiniran razvoj istraživanja proizvodi na ekonomskom i socijalnom nivou, u središtu su intenzivne ekonomske analize usredotočene na fokusiranju moguće uloge sveučilišta u suvremenom kontekstu lokalnih razvojnih politika u odnosu na globalni razvoj. Unutar tog konteksta budućnost hrvatskih sveučilišta je u predlaganju i koorganiziranju s razvojnim subjektima regionalnog omjera, kako bi održala onu primarnu ulogu koja joj pristaje u implementiranju dinamizma obnavljanja tradicionalne ekonomije, industrijskog tipa, na ekonomiju znanja. Srž problema ove tranzicije, u svezi produktivnijeg odnosa između Sveučilišta i Razvoja, sastoji se u

„Prijedlog za preporuku Europskom parlamentu i Vijeću o uspostavi / stvaranju Europskog kvalifikacijskog okvira za obuku tijekom životnog vijeka“.

⁷ Sveučilišta su ustvari prisutna u svim regijama Europske unije i njihove aktivnosti imaju značajan lokalni utjecaj na gospodarski, društveni i kulturni razvoj, zbog čega predstavljaju važan čimbenik regionalnog razvoja, kao i jačanja europske kohezije. Regionalna dimenzija sveučilišnog djelovanja određena je da se učvrsti tijekom vremena pa ipak ovo potvrđivanje, prema mišljenju Komisije, ne smije se realizirati na račun međunarodne otvorenosti samih sveučilišta.

⁸ U stvari, neprestano mijenjanje razvojnog konteksta, u kojem se prethodno poljoprivredne zemlje sve brže i efikasnije industrijaliziraju, izoštrava međunarodnu konkurentnost manualnog i intelektualnog rada, tjerajući tehnološki naprednije države na usavršavanje vlastitih tehnologija i na pronalaženje novih inovacija u proizvodnji.

preoblikovanju javnih Sveučilišta, koji djeluju u okvirima zatvorene i samodostatne akademske stvarnosti, koja više ne zadovoljava potrebe suvremenog svijeta.

Sve to dovodi do društveno-ekonomskog scenarija u kojemu postaju bitne strategije promjena kao i re-programirajuće strategije srednjoročnog i dugoročnog razdoblja, usredotočene provedbi organiziranog razvoja istraživalačkih aktivnosti i profesionalnih obuka. Pojavljuje se vizija koja je sve više usmjerena prema budućnosti, ali i prema sposobnosti usmjeravanja tvrtke prema inovativnim projektima i proizvodnim procesima, k sve učinkovitijem i djelotvornijem upravljanju ljudskim, tehnološkim i financijskim resursima. Scenariji koji je u cjelini usmjeren suvremenom razvoju društva utemeljenog na razmjeni znanstveno-tehnološke spoznaje. Naime, radi se o svjetskoj dominaciji znanstveno-tehničkog aparata.⁹ Čini se da se „ideologija“ Farenhaida 581 napokon obistinila i to bez potrebe da se ne znanstveno-tehničke knjige spale. Naime, one su postale nepotrebne i bezopasne, tj. društveno irelevantne.

U tom kontekstu razvoja misija javnih/državnih Sveučilišta temeljno se mijenja kako bi preuzela ulogu bitnog katalizatora za daljnji društveno-ekonomski napredak i razvoj kao na teritorijalnoj / regionalnoj tako i na međunarodnoj razini. Nedavno su inovacijske strategije poduzeća, na europskoj i međunarodnoj razini, obilježene progresivnim trendom prema otvorenim oblicima agregacijskog zajedništva u Extended Enterprises koji se zasnivaju na procesima Otvorene Inovacije i interaktivne generacije znanja, koju obuhvaćaju i Sveučilišta.

Istraživanje javne i privatne Ustanove.

⁹ Kevin Kelly, What Technology Wants, Kindle Edition, 2010 by , pp. 406.

U ovom se dakle inovativnom okruženju više ne radi samo o proizvodnji znanja od strane istraživačkih centara, znanje koje će se naknadno na jednosmjerni način prenositi izvan znanstvene utvrde, - kao što je to bio slučaj u starom tradicionalnom inovacijskom sustavu industrijskog društva koji je bio zatvoren i podijeljen na sektore koji su vodili strogo razlikovanju teoretskog i primijenjenog istraživanja. Suvremeno Istraživanje & razvoj mora biti su-organizirano kao teritorijalno integrirana zajednica znanstvenog istraživanja i visokog obrazovanja, kako bi se razvili dinamičniji procesi znanstvenog stvaranja interaktivnog i prakticiranog obrazovanja, posredstvom mreža znanja i inovacija koje postaju dostupne raznim lokalnim i međunarodnim akterima.

Pojam Kontinuiranog Inovacijskog Sustava naglašava ključnu ulogu Nove Strateške Uprave i interakcije između različitih aktera inovacijskog sustava srednjoročnog i dugoročnog razdoblja; ovi potonji su-organizirani jednim zajedničkim ciljem pospješuju rast novih proizvodnih sektora i novih tehnologija. Inače, u suprotnom, ne će biti moguće ostvariti (onaj potrebni) prijelaz prema modelu ekonomije znanja, bez saznanja da obnovljeno Sveučilište mora na sebe preuzeti ključnu ulogu u organizaciji inovacijskog sustava u regionalnom političkom razvoju. Stoga, Regionalna Uprava Sveučilišta, u kontekstu mreže znanja i otvorene inovacije, ne zahtijeva pojedinačne fragmentirane i zatvorene mjere unutar Sveučilišta, već sasvim novu viziju sustava, kao i jedno kreativno vodstvo koje je spremno stvarati nove postupke, nove poticaje, koordinacije i međunarodnu otvorenost. Sveučilišta moraju biti u stanju, tj. mora im se omogućiti obnavljanje znanja interaktivno s proizvodnim sustavima i drugim akterima Istraživanja & Razvoja (I&R). Dakle, znanje koje naknadno treba prenijeti izvan sveučilišnih zidina ne proizvodi se u inovacijski zatvorenom okruženju, već je potrebno reorganizirati Sustav kao virtualnu zajednicu integriranog istraživanja i visokog obrazovanja, u korist I & R teritorija.

Kako bi se ostvario cilj provođenja izazova Otvorene Inovacije, koja korespondira ostvarenju Sveučilišnih Uprava regionalnog tipa koje preuređuju potencijale I & R (hrvatskih) sveučilišta potrebno je omogućiti razvoj procesa proizvodnje znanja i interaktivnog obrazovanja koji će biti blizak razvoju mreža znanja te omogućiti razvoj otvorenih inovacija. Takve inovacije srodne su mnogim lokalnim i međunarodnim akterima kao što su velika i mala poduzeća često povezana u cluster sustave, network instituti za istraživanje visokog obrazovanja, inkubatori za tehnologijsko premještanje, gospodarske komore, poslovne asocijacije ili organizacije za stručno osposobljavanje, specifične vladine i međuvladine agencije i odgovarajući uredi javnih administracija.

Sustav upravljanja Sveučilištima Hrvatske, kao europski prepoznatljive Regije, u kontekstu mreža znanja usmjereno je prevladavanju dioba prethodnih logika closed innovation te zahtijeva izbjegavanje pojedinačnih parceliziranih mjera zatvorenih unutar pojedinih sveučilišta i poduzeća, no potrebno je naglasiti da nova Uprava mora biti vođena takvom vizijom i misijom koja će biti koherentna sa strategijama Open Innovation te leadershipa i kreativnog managementa, potencijalno sposobnim promicati stvaranje postupaka i poticaja koji će istovremeno težiti biti jednostavniji, inovativni, drugačiji i učinkovitiji u kontekstu međunarodne otvorenosti. Ciljevi i zadaci koji vode strateškom djelovanju integracije I & R sveučilišta i poduzeća u Regiji nužni su radi učinkovitijeg odgovora suvremenoj gospodarskoj krizi, ali i krizi zapadnog svjetonazora i razvoja. Potrebno je reorganizirati istraživanja i proizvodnju, posredstvom zajedničkih i djelotvornih intervencija, unutar OPEN INNOVATION-a, zbog njezinog širenja u lokalnom poslovnom sustavu, novim mogućnostima zapošljavanja i održivog razvoja hrvatske kao europske Regije, stvoriti Sustav koji će biti u mogućnosti odgovoriti na prioritete kohezijskih politika i strateških ciljeva razvoja srednjoročnog i dugoročnog razdoblja na regionalnoj razini i potencirati suradnju između Sveučilišta i poduzeća. Radi se dakle o takvoj reformi Sveučilišta,

koja bi hrvatskom društvu omogućila da se približi uspješnim međunarodnim modelima, reforma koja će se morati zasnivati na dva temeljna načela: a) na promicanju znanja posredstvom obnovljene trans-disciplinarne metodologije sudjelovanja i kontaminacije znanja; b) na jačanju inovativnog sadržaja kako proizvoda tako i procesa i sustava, i to posredstvom razvojnog djelovanja poslovnih i znanstvenih mreža u su-organizacijskom okviru.

Kako bi se dostigla gospodarska i kulturna vitalnost, kao i međunarodna otvorenost regionalnih komponenta, potrebno je kao primarnu i osnovnu misiju razvoja društva i ekonomije znanja, razviti čvršću i odlučniju politiku promocija i podrške brzom djelovanju koji će dovesti do zajedničke transformacije inovacijskog sustava proizvodnje zasnivajući ga na kognitivnim, organizacijskim i menagerskim naprednim istraživanjima i razvoju u okviru rasta buduće ekonomije znanja. Što se sadašnje situacije tiče, nema dvojbe, trenutna konfiguracija Uprave pokazala se neadekvatnom, barem što se tiče odnosa s teritorijalnim okruženjem.

Ukoliko želi preživjeti aktualnu krizu Sveučilište, kao visoko tehnološki (specijalizirani) sustav vrijednosti, pozvan je ne samo razvijati svoju tradicionalnu misiju (u vidu istraživanja i obuke novih naraštaja), već se i uspješno integrirati i s ostalim gospodarskim akterima teritorija, za što je još nespreman. Istina je da sveučilišta u sebi imaju se sve nužne pretpostavke, sve potrebne resurse za pristup rješavanju situacije i to s dobrim izgledima uspješnosti. Među brojnim organizacijama koje prolaze kroz više ili manje duboke krize, Sveučilište je, barem na papiru, ono s najmanje problema. Nema dvojbe da svako Sveučilište u sebi posjeduje najpotrebitije resurse, više od bilo koje druge vrste / tipologije organizacije, u obliku inteligencije i znanja, s obzirom na to da se radi o brain-intensive organizaciji, no problem je u svrhovitom korištenju tih resursa. Kako bi Sveučilište napredovalo trebalo bi se transformirati u društveno učinkovitiju instituciju, u

instituciju koja će se transformirati u manje anarhičnu, manje obrtničku, a više post-modernu instituciju. Sveučilišni sustav ima poteškoća s prihvaćanjem takvih formalnih ustrojstva i takvih formalnih struktura koje su fleksibilnije od postojećih.

Tako na primjer, na području našeg razmišljanja, Sveučilište ne može donositi složene odluke, pune profesionalnih komponenata u okviru svojih aktualnih upravljačkih struktura. Upravni odbori, kao tehničko-financijska i administrativna tijela upravljanja sveučilištima, sličje više na skupštinu ortaka, nego na izvršnu vlast. Sastav upravnih odbora temelji se na eminentno predstavničkim osnovama različitih sveučilišnih komponenata i, djelomično (ali na žalost tada samo formalno), od svijeta institucija ili (a to stvarno sporadično i povremeno) tvrtka.

Ne ulazeći dublje u tu problematiku – jer bi to zahtijevalo zakonodavnu intervenciju, barem u definicijama samog okvira – moglo bi se zaključiti da se učinkovitosti upravnih tijela sveučilišta zasnivaju i na profesionalnim osnovama i to naročito radi upravljanja vlastitim ekonomskim participacijama i ulaganjima (kako u znanju tako i u gospodarstvu). Mogla bi se, na primjer unutarnjom poveljom, predvidjeti mogućnost stvaranja jedne zaklade (u vidu Centra za odnose s vanjskim svijetom), pod cjelovitim nadzorom Sveučilišta, koja bi preuzela vlasništvo ili samo upravljala ekonomskim sudjelovanjima i ulaganjima sveučilišta u gospodarskim korporacijama.

Sveučilište bi se na taj način opremilo fleksibilnijim i profesionalnijim sredstvom poradi provjeravanja izvedivosti prijedloga spin-off-a, konzorcija i drugih prilika angažiranja, ali i radi monitoriranja aktivnosti tih tijela i procjenjivanja mogućnosti izlaza iz istih, kada ne ispunjavaju više potrebe za koje su stvorena.

Sveučilište na teritoriji.

U Sjedinjenim Državama postoje sveučilišta koja imaju i treću misiju¹⁰, osim istraživanja i poučavanja: biti na usluzi području. Bilo bi itekako interesantno proučiti mogućnost takve solucije i za Hrvatsku. Sveučilišta bi, u tom slučaju, postala središta izravne, a ne samo neizravne kvalifikacije okolnog područja. Hrvatski sveučilišni sustav ima niz inicijativa koje omogućuju povezanost s područjem u kojem se sveučilišta nalaze, ali ne prema točno određenoj misiji i dosljednoj institucionalnoj organizaciji.

Pokušajmo ukratko formulirati moguću konstrukciju:

- u svakoj županiji kreirati sveučilište s dodatnom misijom, uslugom prema teritoriju, označujući je kao Regionalno Sveučilište;

- treća misija mora ostati odvojena od već uhodanog istraživanja i nastave, ali može se i mora koristiti već postojećim resursima istraživanja i predavanja;

- to dakako znači da će Regionalno Sveučilište morati privilegirati one znanstveno-tehničke discipline koje su povezane s karakteristikama okolnog teritorija;

- i druga sveučilišta koja djeluju unutar teritorija moći će dakako biti na usluzi teritorija, ali će na administrativnom planu morati biti koordinirane od strane one s naslovom Regionalnog Sveučilišta.

Regionalna Sveučilišta.

Ukoliko naša ideja ima nekog smisla, tada moramo razmisliti o projektu koji predviđa otvaranje sveučilišta s trećom misijom u svakoj županiji. Ulaganje i specifično upravljanje - isključujući selekciju istraživača i predavača – trebalo bi proizaći iz županijskog proračuna.

Na nacionalnoj razini morat će se napraviti okvirni zakon koji će standardizirati ukupnu organiziranost institucija s trećom misijom, u okviru kojeg će pojedina

¹⁰ "Treća misija" čime su u Sjedinjenim Američkim Državama sveučilišta opremljena označuje da sveučilište kao djelokrug djelovanja pored istraživanja i poučavanja stoji na raspolaganju teritorijalnim potrebama.

regionalna zakonodavstva moći zacrtati pojedinačnost funkcija i njihovog djelovanja. Ukoliko treća misija i dalje promiče odnos javnog/privatnog sektora i na taj način oživljava u sebi privatnu aktivnost ona može biti provedena u tisuću različitih sektora djelovanja.

U tom će smislu Regionalna Sveučilišta postati bolje opremljena za djelotvorniju interakciju sveučilište - tvrtka, ne ulazeći u djelokrug klasičnih misija, tradicionalnog sveučilišta, oduzimajući mu, na primjer, znanstveno-istraživački i obrazovni identitet.

Pozivati zainteresiranu zajednicu da razmisli o takvom projektu, izgleda sasvim u skladu s evolucijom (jednog budućeg) regionalnog zakonodavstva koji bi trebao sve više vlasti pridati lokalnim institucijama. Takvom prijelazu mora odgovarati i jedno odgovarajuće unapređenje i jačanje lokalnih kompetencija i vještina teritorijalnog područja. Projekt izvodljivosti morat će sadržavati i mnoge druge točke koje ovdje nisu uopće spomenute. Ipak, smatra se razumnim zamisliti preobrazbu postojećih institucija, u svakom teritorijalnom području, u Regionalna Sveučilišta s trećom misijom.

Selektivni i izborni afiniteti.

Vrijednost Institucije uočava se pri analizi odraza Institucije na teritoriji pri kojemu djeluje.

Takav diskurs još se više odnosi na institucije koje se, iz različitih razloga, bave uspostavljanjem i širenjem obrazovnih paradigma koje imaju kulturno i socijalno značenje. Sveučilište je, bez sumnje, takva institucija.

Iako je poželjno imati jači suradnički odnos između institucije i teritorija, nije poželjno apriori prihvaćati resurse i instance suradnje koje dolaze izvana. Sveučilište,

u skladu sa svojom specifičnom misijom, mora na kritički način izabrati i njegovati one selektivne afinitete koje odgovaraju metodičko-didaktičkim i istraživačkim kriterijima i koji mu suštinski pripadaju.

Prihvatimo li takvo činjenično stanje potrebno je svakom smjeru koji vodi rastu kolektivnih spoznaja posvetiti određenu pozornost te uvidjeti što i zašto izabrati kako bi se pridonijelo istraživanjima, didaktici i inovacijama. Identitet koji pripada Sveučilištu pozvan je, dakle, da se pomiješa i hibridizira s tržištem znanja i rada i to na nacionalnoj i na međunarodnoj razini - modernitet ne može bez toga - ali isto tako i s onima koji su njemu geografski bliži. To mora učiniti oslobađajući se tradicionalnih ograničenja i upotrebom „radne bilježnice za budućnost“. Pronalazeći takve putove razvoja omogućiti će se današnjici prijevoz, ako ne i polet, prema budućnosti. Da bi do toga došlo neophodno je da sveučilišno znanje dijalogizira s teritorijem, vršeći apel koji mora biti istovremeno autoritativan i otvoren jer trenutna ekonomija znanja - i njezini razvojni putovi - zahtijevaju otvorene sustave. Upravo iz tih razloga svako regionalno Sveučilište treba imati dodatnu misiju, uslugu, prema teritorijalnom području i to u obliku servisiranja znanja i tehničkih usluga, ali ne samo u obliku modela razvoja za dotično sveučilište već i za regionalno gospodarstvo u Državi u kojoj vlada rutinska proizvodnja, ali koja posjeduje i regionalno specifične kulturne osobine.

Primjerice, sveučilišta koji djeluju u Sjedinim Američkim Državama (SAD) na Floridi ili u Georgiji, privilegiraju discipline koje su vezane sa osobinama i potrebama teritorija, usput djelujući u prisnoj sinergiji i stalnoj vezi s drugim sveučilištima (I & R). Američka sveučilišta više teže specijalizacijama, vizija cjeloživotnog obrazovanja (life long learning) u drugom je planu. Što se tiče naše stvarnosti osnivanje sličnih Sveučilišta iziskuje sveučilišta koja će se, istovremeno, kretati unutar svojstva nacionalne kvalitete (kakvu traži nacionalni sustav

vrednovanja), ali i uskladiti svoje djelovanje u okviru lokalnih dimenzija kako bi ostvareni programi poslužili što kvalitetnijoj interakciji sveučilište-tvrtka te pritom ne umanjujući kvalitetu tradicionalnih sveučilišnih misija.

Nužnost interakcija s lokalnim dimenzijama nalazi se u vidu modusa operandi i vidljiva je u nekim oblicima već eksperimentirate suradnje od strane nekih hrvatskih sveučilišta.

Među zaprekama koje onemogućuju proces stabilizacije povezanosti Sveučilište-Regija postoji svojevrsni oblik otpora od strane akademskog svijeta, ne žele se „pokoriti regionalnim vlastima“. Radi se naime o strahu akademske zajednice da izgubi dio svoje autonomije. No, ipak ne treba zaboraviti, da je i teritorij jedna dimenzija moderne sa svojim složenim identitetom koji je oformljen od mnogostrukih osobina; dimenzija čija posebnost rezultira institucionalnim, gospodarskim i društvenim promjenama, koje na posredan i neposredan način obuhvaćaju sve subjekte lokalne stvarnosti. Multikulturalnost Istarske županije očit je primjer toga. Sveučilište, dakle, kao institucija koja prati društvenu mobilnost kao i političko-kulturni rast Hrvatske tijekom nekoliko stoljeća, pozvan je da se mjeri s procesima lokalnog razvoja, s posebnostima svojih regija, prkoseći otporima, inercijama i uvažavajući potencijale. Njegujući dalekosežni pogled koji će se, posredstvom kulturne specifičnosti analize i istraživanja, predlagat kao pokretačka snaga rasta određenog teritorija, preko curricula i istraživačkih projekata otvorenih za raznolike geografske horizonte. Međutim, ono što neki promatrači i kritičari statusa quoa tumače – u svezi akademskih znanja koja se mjere i vrednuju s lokalnim razvojem – je lucidno tumačenje "kulturne, gospodarske, institucionalne, političke i društvene premise"¹¹ koju treba postaviti u sustav konvergencije i vrednovanja svih stakeholders-a koji žele pretvoriti lokalnu dimenziju u globalni kapital.

¹¹ Bruno Dallago, Master europeo sullo sviluppo locale, u *Universitas, Studi e documentazione di vita universitaria*, godina XXX, br. 111, Roma, ožujak 2009., str 53.

Sveučilište bi kao dio teritorija, prema definiciji američkog projekta, ispunjavalo onu, za razvoj potrebnu, ulogu širenja znanja implementirajući na samom teritoriju svoju izvornu spoznaju.

DODATAK:

Regionalni operativni program istarske županije

Polazeći od konstatirane „definirane, prioritetne, Razvojne strategije Istarske županije i od nekoliko glavnih područja djelovanja koja se mogu definirati temeljem osnovne analize stanja u Istarskoj županiji“ predlaže se razrada „osnovnih indikatora“ i način određivanja učinka projekata na niže opisan način. Indikatori su sastavni dio kriterija za procjenu projekata i pomoći će u procjeni važnosti određenog projekta za provedbu i usvajanje kriterija i indikatora, u obliku „Akcijskog plana za provedbu Županijske razvojne strategije Istarske županije“.

Prvi indikator: *konkurentno gospodarstvo* koje se prvenstveno odnosi na projekte koji su neposredno, ali i posredno vezani za turizam. Konkurentno gospodarstvo odnosi se na projekte kao što su: „Valorizacija do sada neiskorištenih područja, Osmišljavanje nove turističke ponude, Podizanje kvalitete cjelokupne turističke ponude, Produženje turističke sezone, Visok socio-ekonomski profil i platežna moć gostiju, Kvalitetnije usluge i proizvodi u turizmu, Smanjenje pritužbi i povećanje broja pohvala, Bolji financijski rezultati pružatelja usluga, Srednje visok socio-ekonomski profil gostiju, Broj i vrsta novih uslužnih djelatnosti, Broj novootvorenih objekata...U tom okviru potrebno je analizirati i specificirati broj i vrstu programa pri kojemu se ostvarila suradnja s visokoškolskim i istraživačkim institucijama. Tada sasvim drugo svijetlo poprimaju i ostali nominirani indikatori, kao na primjer: Broj osnovanih LAG-ova, broj održanih edukacija, broj izrađenih lokalnih strategija razvoja, postotak ruralnog područja Istarske županije uključenog u LAG-ove, broj dionika, broj saniranih i/ili izgrađenih ribarskih luka i iskrcajnih luka,

broj distributivnih centara, broj purifikacijskih centara, broj i vrsta izgrađenih preradbenih kapaciteta, broj izgrađenih objekata za skladištenje, vrsta opreme i broj ostalih vrsta objekata, veća štednja energije kućanstava te jedinica lokalne samouprave i gospodarstva općenito.

Sve to nije toliko uočljivo u drugom, po važnosti, strateškom cilju : „razvoja ljudskih resursa“. No, kada se malo bolje proanalizira drugi strateški cilj pokazuje nam svoju povezanost, što je i normalno, s prvim strateškim ciljem, tj. turizmom, budući da između ostalog pozornost posvećuje i broju i vrsti projekata suradnje visokih učilišta s gospodarstvom i javnim sektorom. Takvi projekti su u Istri prvenstveno turističke prirode ili su neposredno s turizmom povezani u javnom i u privatnom sektoru. Zato su uz taj regionalno kapitalni razvojni proces povezani i drugi indikatori kao na primjer: porast broja visokoobrazovanih osoba u županiji, novi sveučilišni studiji, broj programa međunarodne suradnje, broj studenata koji sudjeluju u međunarodnoj suradnji, izgrađenost studentskog doma i menze, novouređeni i novoopremljeni prostori Sveučilišta. Na sličan način treba interpretirati kriterije i indikatore kao što su: broj i vrsta projekata suradnje gospodarskih subjekata i subjekata javnog sektora sa znanstveno-istraživačkim institucijama, broj i vrsta pokrenutih znanstveno-istraživačkih projekata, broj novozaposlenih znanstvenih djelatnika po područjima znanosti, broj međunarodnih znanstvenih projekata, broj novoosnovanih znanstveno-istraživačkih institucija, broj novih nastavnih programa, broj novozaposlenih u novim zanimanjima, smanjenje stope nezaposlenosti, broj pilot projekata u strukovnim školama, broj novih programa cjeloživotnog učenja, broj institucija koje organiziraju cjeloživotno učenje, broj osoba koje su pohađale programe cjeloživotnog učenja, broj poduzeća koja primjenjuju koncept cjeloživotnog učenja, broj predloženih (izrađenih prijedloga) projekata iz EU ili drugih međunarodnih izvora financiranja, broj realiziranih projekata iz EU ili drugih međunarodnih izvora financiranja, utjecaj realiziranih projekata na gospodarski i društveni razvoj Županije, broj polaznika i broj realiziranih konferencija, edukacija,

seminara, tečajeva o funkcioniranju EU-a, o EU programima te o podizanju osposobljenosti za pripremu, kandidiranje, provedbu, praćenje i vrednovanje projekata EU-a.

Na području Istarske županije visokoškolsko obrazovanje odvija se putem Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, odsjeka Veleučilišta u Rijeci te Politehnike Pula (Visoka tehnička-poslovna škola).

Što se Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli tiče „ono je osnovano tek 2006. godine i obuhvaća sljedeće odjele kao sastavnice putem kojih se odvija visokoškolska nastava: Odjel za ekonomiju i turizam 'Dr. Mijo Mirković', Odjel za humanističke znanosti, Odjel za glazbu, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja i Odjel za studij na talijanskom jeziku. Uz navedene odjele značajno je spomenuti još dva studija: Sveučilišni interdisciplinarni studij Kultura i turizam te sveučilišni preddiplomski studij Znanost o moru. U programe cjeloživotnog obrazovanja, preddiplomske i diplomske studije, na Sveučilištu se izvode dva poslijediplomska specijalistička studija (Ljudski resursi i društvo znanja te Europske integracije, regionalni i lokalni ekonomski razvoj).“

Treba, međutim, istaknuti kako je Odjel za ekonomiju i turizam, jedini odjel koji je zadržao svoj prvotni naziv „Dr. Mijo Mirković“, a uključenjem interdisciplinarnog studija Kultura i turizam postaje najvažniji i najbogatiji odjel. To neposredno ukazuje na što su orijentirane razvojne strategije Istarske županije u odnosu sveučilište-gospodarstvo: Istra kao hrvatska turistička kolonija.

To je uostalom uočljivo Promatrajući djelokrug djelovanja ostalih visokih škola; *Poslovni odjel Veleučilišta u Rijeci s odsjecima u Puli i Pazinu te Poljoprivredni odjel u Poreču* u okviru kojih se organiziraju stručni studiji iz područja ekonomije, poljoprivrede i vinarstva., *Politehnika Pula Visoka tehnička-poslovna škola*, prvi je politehnički studij u Republici Hrvatskoj u okviru kojeg se izvode stručni studiji koji u svojoj osnovi integriraju predmete iz područja tehničkih i društvenih znanosti, studiji koji je usko povezan uz turistički razvoj Istarske županije.

Sukladno posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine, vidljivo je kako zbog turističke specijalizacije Istarska županija i njezino gospodarstvo ne pokazuju interes za one studije koji nisu povezani s turizmom. To rezultira nepostojanjem određenih visokoškolskih programa i odlaskom značajnog broja studenata na studij u sveučilišne centre izvan Istarske županije. Najveći je odljev studenata u Zagreb i Rijeku, ali i u gradove izvan zemlje.

Važno je znati da je 3.019 studenata (1,47% ukupnog stanovništva Istarske županije) bilo upisano na visokoškolske institucije u Istarskoj županiji u akademskoj godini 2003./2004. što je znatno niže od prosjeka RH, no analitičari Istarske županije smatraju da te brojke nisu indikativne, moje je mišljenje pak suprotno jer veliki broj studenata iz Istarske županije studira u drugim većim sveučilišnim centrima izvan Istarske županije (Zagreb, Rijeka, Zadar) pa i izvan Republike Hrvatske.